

Спеціалізованій вченій раді Д 26.883.01
у ДВНЗ «Університет банківської справи»

ВІДГУК

офіційного опонента

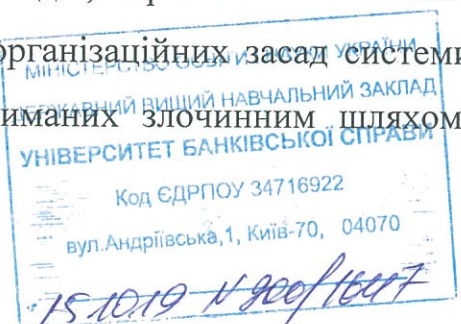
**д. е. н., професора Коваленко Вікторії Володимирівни
на дисертаційну роботу Уткіної Олександри Володимирівни
на тему: «Система управління банківськими ризиками легалізації
доходів, отриманих злочинним шляхом», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші,
фінанси і кредит**

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

В останні роки боротьба із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом в Україні стала одним з пріоритетних завдань держави в контексті забезпечення стабільності та стійкості національної фінансової системи. Банківський сектор відіграє ключову роль в організації протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, адже є основним фінансовим посередником, що, в свою чергу, провокує появу ризику залучення саме банків до протиправної діяльності.

У зв'язку з необхідністю протидії цьому негативному явищу за необхідне є запровадження новітніх методів та інструментів у сфері фінансового моніторингу, які дозволяють виявити, оцінити та прийняти адекватні рішення щодо управління банківськими ризиками, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

Виходячи з вище зазначеного, набуває особливої актуальності питання організації управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а саме удосконалення методичних і організаційних засад системи управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом,

орієнтованої на мінімізацію ризиковості діяльності та використання банків у даній сфері.

З огляду на теоретичне і практичне значення проведеного дослідження та поглиблення теоретичних засад щодо управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом в банках України та обґрунтування практичних рекомендацій, дисертаційна робота Уткіної О.В. «Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» є актуальною, а отримані результати мають значну наукову та практичну цінність.

Виконання дисертаційної роботи Уткіної О.В. здійснювалося в межах науково-дослідних робіт ДВНЗ «Університет банківської справи». Тема дисертації є складовою науково-дослідної роботи «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (номер державної реєстрації 0117U00241), де автором підготовлені розділи «Компаративний аналіз трансформаційних процесів у системі фінансового моніторингу та практики їх регулювання в країнах світу та Україні» та «Модель оцінки та управління банківським ризиком відмивання (легалізації) доходів, отриманих злочинним шляхом».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Аналіз змісту дисертаційної роботи, публікацій та автореферату Уткіної О.В. дозволяє стверджувати, що основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, сформульовані автором, достатньо обґрунтовані як з теоретичних, так і з методичних позицій.

Одержані наукові результати побудовані на ґрунтовному вивченні та критичному осмисленні значної кількості публікацій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених сучасності та минулого, законодавчих та нормативних актів України, даних статистичної звітності банківських установ України.

Дисертантка проявила себе як добре обізнаний і ерудований фахівець, здатний чітко ставити завдання, узагальнювати та робити аргументовані

висновки й пропозиції. При цьому він критично осмислив теоретичні напрацювання світової й вітчизняної економічної думки з досліджуваної проблеми.

В процесі дослідження автор використовує як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, зокрема аналізу і синтезу, індукції та дедукції, кластерного аналізу, методи порівняння та систематизації, наукового абстрагування та моделювання.

Достовірність та обґрунтованість зроблених у дисертаційній роботі висновків та рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів. Усі результати наукових досліджень, що представлені у дисертації, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Висновки дисертації розкривають основні моменти змісту та повною мірою відповідають поставленим завданням. За своїм науково-теоретичним рівнем, змістом та оформленням дисертаційна робота Уткіної О.В. повною мірою розкриває теоретичний та практичний зміст досліджуваної проблеми.

Наукова новизна положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

Аналізована дисертаційна робота містить наукову новизну, основні положення якої представляють систему логічно пов'язаних і достатньо обґрунтованих тверджень.

Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у вирішенні обраного ним науково-теоретичного завдання, можна зазначити, що новизна наукового дослідження полягає у системному розкритті сучасних теоретико-методологічних позицій, розробці теоретичних засад і формування науково-методичного забезпечення управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Найважливіші, на нашу думку, результати дослідження, одержані автором, полягають у наступному.

Заслуговує на увагу запропоноване автором удосконалене визначення поняття «ризик легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» як ризику свідомого або несвідомого залучення/використання банківських установ у схемах по відмиванню незаконно отриманих доходів, які зумовлюється факторами внутрішнього (неефективна внутрішньобанківська система управління ризиками, залучення працівників банку до процесів відмивання коштів, недосконалість інформаційних систем) та зовнішнього (прогалини в національному законодавстві, високий рівень тіньової економіки, кримінальна діяльність клієнтів, фінансова грамотність населення) середовищі, що не виключає, як наслідок, ймовірність отримання банком матеріальних, фінансових, репутаційних збитків. Дане визначення є більш універсальним, адже вказує на причини виникнення даного ризику, характер прояву та основні недоліки у системі фінансового моніторингу (сс. 37-38).

Достатньо слушним, цікавим та обґрунтованим з наукової точки є запропонований автором теоретичний підхід до розкриття змісту системи управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом як скоординованого комплексу управлінських заходів з організаційно-економічного, методологічного, аналітичного, нормативно-правового та фінансового забезпечення зі своєчасного виявлення (ідентифікації), вимірювання (оцінювання), постійного спостереження (моніторингу) та контролю за ризиковими подіями, пов'язаними із обслуговуванням клієнтів, які мають на меті здійснення протиправної діяльності, а також мінімізація негативних наслідків настання таких подій (сс. 58-66).

У дисертаційному дослідженні сформульовано авторський підхід до класифікації ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, який ґрунтується на удосконалені переліку різновидів класифікаційної ознаки «джерело виникнення» такими як ризик впровадження нового банківського продукту або послуги; ризик, пов'язаний із особливостями проведення фінансової операції; ризик, пов'язаний із недосконалістю інформаційно-

технологічного забезпечення банку, та ризик, пов'язаний із змінами у законодавстві та безпечною ситуацією в країні (с. 44).

Досить цікавим з наукової точки зору є систематизація чинників вразливості банківських установ до легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, серед яких автором було наведено такі як національне законодавство, корупція, рівень тіньової економіки, рівень фінансової грамотності населення, великий обіг готівки, рівень транспарентності фінансових потоків, структура механізму боротьби із відмиванням грошей та макроекономічне становище (сс. 39-42).

Серед наукових здобутків дисертації, які забезпечують подальший розвиток вже напрацьованих наукових позицій, слід відзначити методичний підхід до управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом на основі взаємодії та участі всіх підрозділів банку в процесі організації ризик-менеджменту, а саме: на рівні керівництва банку складаються головні документи з питань фінансового моніторингу, створюються організаційні структури та підрозділи банку, проводиться їх подальший контроль та нагляд, забезпечується належними інформаційними системами управління ризиками, проводиться поточна кадрова робота. На рівні підрозділів банку, безпосередньо залучених до управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, здійснюється ідентифікація, оцінка, моніторинг та контроль даних ризиків (сс. 86-102; 118-121; 124-125).

Представляє науковий інтерес обґрунтування механізму виявлення та моніторингу підозрілих фінансових операцій, який ураховує особливості зв'язків певних груп клієнтів (родинні зв'язки із публічними діячами, їх пов'язаних осіб; встановлення реального бенефіціарного власника; відносини клієнта із потенційно ризикованою особою), виявлення прихованих мотивів проведення фінансових операцій клієнта та його належної ідентифікації. Він відповідає за моніторинг та виявлення будь-якої трансакції, яка може порушити одне або більше встановлених правил, обраних на основі чинного

законодавства, чи зафіксувати певну підозрілу поведінку клієнта, виявлену в інших законних операціях (сс. 129-140; 141-151).

Слушними є пропозиції автора щодо розробки науково-методичного підходу до впровадження системи комплаєнс-контролю в банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, який включає такі етапи як SWOT-аналіз системи управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом в банку; комплаєнс-планування та прогнозування; розробка комплаєнс-методології; інтеграція елементів комплаєнс-контролю; моніторинг, контроль та складання звітності (сс. 153-157).

В цілому, слід відзначити, що наукові положення, висновки і рекомендації виносяться дисертантом на захист вперше, ґрунтуються на ретельному опрацюванні, систематизації та узагальненні теоретичного матеріалу, нормативно-правової бази України й міжнародних організацій щодо управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Повнота викладу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дослідження оприлюднені та одержали позитивний відгук на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (м.Черкаси, 2015 р.); «Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції» (м.Харків, 2016 р.); «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2017-2019 рр.); «Економіка, фінанси, облік та управління: оцінка та перспективи розвитку в Україні та світі» (м.Полтава, 2017 р.); «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах» (м. Полтава, 2018 р.); «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (м. Львів, 2019 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права» (м.Полтава, 2019 р.).

За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць, з яких 4 у фахових виданнях, включених до міжнародних економетричних баз (з них 1 – до Web of Science, 3 – до Index Copernicus) та 1 стаття – у періодичному науковому виданні іноземної держави; 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Значимість результатів дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх використання

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності.

Пропозиції дисертанта щодо поетапної побудови системи комплаєнс-контролю в банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, були використані Харківським банківським союзом для застосування у практичній діяльності банками Харківського регіону (довідка №5/2019).

Розроблений автором методичний підхід до управління, виявлення та аналізу ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у банківській сфері були використані у роботі АТ «Креді Агріколь Банк» у м. Харків з метою розвитку та впровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері боротьби із протиправною діяльністю (довідка № 86201/362 від 28.03.2019).

Результати наукового дослідження використовуються в освітньому процесі Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» при розробці навчально-методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін «Аналіз банківської діяльності», «Банківська система», «Ризик-менеджмент у банку» (довідка № 29-001/1216 від 4.09.2019).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Відзначаючи актуальність дисертаційної роботи, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність основних положень, високий теоретичний

рівень та практичну значущість результатів, слід зазначити, що вона містить висновки і твердження, які є дискусійними і неточними:

1. Зважаючи на наукове розкриття авторкою поняття ризик-менеджменту (с. 55-56) у роботі доцільно було б навести більше думок науковців щодо терміну «система управління ризиками» та пояснити в чому схожість та відмінність двох понять.

2. На с. 37 автором наведено чинники вразливості банківських установ до процесів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Доцільно було б охарактеризувати кожний чинник окремо та в чому полягає рівень його вразливості.

3. На рис. 2.8 (с. 80) зображена динаміка нелегальних фінансових потоків з України в період 2004-2013 рр. Автору доцільно було б продемонструвати тенденцію за наступні роки, даючи уявлення про нинішній стан незаконних фінансових потоків країни.

4. Виходячи з назви дисертації «Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» доцільно було б зобразити схематично саму систему управління, а не її складові (рис.3.1, с. 125).

5. У п. 3.2. автором запропоновано удосконалена кластеризація мінімального остовного дерева із використанням метрики несхожості. Було б доцільним проілюструвати його використання розрахунками.

Разом з тим, висловлені зауваження не носять принципового характеру і не знижують наукового значення проведеного дослідження та не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Уткіної О.В.

Загальний висновок

Аналізуючи та оцінюючи зміст дисертації в цілому, слід зазначити, що дисертаційна робота Уткіної Олександрі Володимирівни на тему «Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» за актуальністю, науково-теоретичним рівнем та практичною значимістю є самостійним, завершеним дослідженням важливого наукового

завдання, яке полягає у поглибленні теоретично-методологічних засад, розвитку методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо впровадження та удосконалення системи управління ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, містить нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності висвітлюють низку малодосліджених питань та відзначаються науковою новизною.

За своїм змістом, завершеністю, достовірністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням дисертаційна робота Уткіної Олександри Володимирівни на тему «Система управління банківськими ризиками легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом» відповідає вимогам МОН України та пп. 9,11,13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. №656, а її автор – Уткіна Олександра Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент

Доктор економічних наук,
професор,
професор кафедри банківської
справи Одеського національного
економічного університету

В.В. Коваленко

